

**ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЗЖЕТ
ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ
ИЗУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ**

**МРНТИ 14.29.29
УДК 376.37**

**ТІЛ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДАҒЫ
СӨЗЖАСАМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ**

Масалиева Ж.А.¹, Шыныбаева А.Т.²

¹филология ғылымдарының кандидаты, доцент, zmasalieva@mail.ru

²7M01901 – Арнайы педагогика білім беру бағдарламасының 2-курс магистранты,
Audynka99@mail.ru

*Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,
Шымкент қ., Қазақстан*

Аңдатпа

Мақалада тіл бұзылысы бар мектеп жасына дейінгі балалардағы сөзжасам дағдыларын қалыптастыру мәселесі және балалар тіліндегі сөзжасамдық дағдылардың қалыптасуына талдау жасалынып, тіл бұзылыстарын түзетуде ұйымдастырылған логопедиялық жұмыс мазмұны сөз болады. Теориялық тұрғыдан шетелдік және отандық авторлардың еңбектері зерделеніп, сөзжасам процесінің ауызша тілдің тұрақты және нақты бұзылыстарында, келесі кезекте, жазба тілде көрініс алатындығы сөз болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам қабілетінің дұрыс қалыптасуының қаншалықты маңызды екендігіне ғалымдардың зерттеулерінде жасаған тұжырымдарға негізделдік. Сонымен қатар, тіл бұзылыстарын түзету барысындағы сөзжасам дағдыларын қалыптастырудың әдіс-тәсілдеріне сүйене отырып, эксперименттік жұмыстар нәтижелері сараланды.

Зерттеудің педагогикалық тиімділігі тәжірибе арқылы тексерілді. «Рахым» балаларды дамыту орталығында арнайы зерттеу эксперименті ұйымдастырылып, мектеп жасына дейінгі жастағы тіл бұзылыстары бар балалардағы сөзжасам қабілетінің даму деңгейі диагностикаланды. Анемнез жинақталды. Зерттеу нәтижелеріне сай кешенді түзету әдістері таңдалып, қалыптастыру эксперименті ұйымдастырылды.

Жоғарыда айтылғандай, бағдарламаның негізгі идеясы балалардың сөйлеу және психикалық дамуын синхронды теңестіруді тарта отырып, мектепке дейінгі білім берудің жалпы білім беру міндеттерін іске асыру болып табылады.

Бағдарламаны игеру нәтижелері мақсатты бағдарлар түрінде ұсынылған. Мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес мектепке дейінгі білім берудің мақсатты бағыттары бағдарламаның сипатына, оны жүзеге асыру формаларына, балалардың даму ерекшеліктеріне қарамастан анықталады.

Мақаланы жазу кезінде зерттеу бағытына сәйкес әдебиеттерге талдау, сараптау жұмыстары жүргізілді.

Кілт сөздер: Сөзжасам, эксперимент, логопедиялық массаж, артикуляциялық аппарат, дизартрия, кешенді тәсіл, тіл бұзылыстары.

СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ У ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Масалиева Ж.А.¹, Шыныбаева А.Т.²

¹кандидат филологических наук, доцент, zmasalieva@mail.ru

²Магистрант 2 курса ОП 7М01901-Специальная педагогика,

Aydynka99@mail.ru

Южно-Казахстанский государственный педагогический университет,
Г. Шымкент, Казахстан

Аннотация

В статье будет рассмотрена проблема формирования словообразовательных навыков у детей дошкольного возраста с нарушениями речи и проведен анализ формирования словообразовательных навыков в языке детей, изложено содержание организованной логопедической работы по коррекции языковых нарушений. Теоретически будут изучены труды зарубежных и отечественных авторов, и речь пойдет о том, что словообразовательный процесс проявляется в стойких и специфических нарушениях устной речи, а затем и в письменной речи. Мы основывались на выводах, сделанных учеными в их исследованиях, на том, насколько важно правильное формирование словообразовательных способностей у дошкольников. Кроме того, были проанализированы результаты экспериментальной работы, опираясь на методы и приемы формирования словообразовательных навыков при коррекции языковых нарушений.

Педагогическая эффективность исследования проверялась на опыте. В центре развития детей «Рахым» был организован специальный исследовательский эксперимент с диагностикой уровня развития словообразовательной способности у детей с нарушениями речи в дошкольном возрасте. Анамнез накопился. В соответствии с результатами исследования были выбраны комплексные коррекционные методы и организован формирующий эксперимент.

Как отмечалось выше, основной идеей программы является реализация общеобразовательных задач дошкольного образования с привлечением синхронного выравнивания речевого и психического развития детей.

Результаты освоения программы представлены в виде целевых ориентиров. В соответствии с государственным образовательным стандартом целевые направления дошкольного образования определяются независимо от характера программы, форм ее реализации, особенностей развития детей.

Ключевые слова: Словообразование, эксперимент, логопедический массаж, артикуляционный аппарат, дизартрия, комплексный подход, речевые расстройства.

WAYS OF FORMING WORD FORMATION SKILLS IN PRESCHOOLERS WITH SPEECH DISORDERS

Masalieva Zh.¹, Shynybayeva A.²

¹candidate of philological Sciences, Associate professor, zmasalieva@mail.ru

²2nd year master's student of the educational program 7M01901 – special pedagogy,

Aydynka99@mail.ru

South Kazakhstan State Pedagogical University,
Shymkent, Kazakhstan

Abstract

The article will consider the problem of the formation of word-formation skills in preschool children with speech disorders and analyze the formation of word-formation skills in the language of children, the content of organized speech therapy work on the correction of language disorders is presented. Theoretically, the works of foreign and domestic authors will be studied, and it will be

discussed that the word-formation process manifests itself in persistent and specific violations of oral speech, and then in written speech. We were based on the conclusions made by scientists in their research, on how important the correct formation of word-forming abilities in preschoolers is. In addition, the results of experimental work were analyzed, relying on methods and techniques for the formation of word-formation skills in the correction of language disorders.

The pedagogical effectiveness of the study was tested by experience. A special research experiment was organized at the Rakhym Child Development Center to diagnose the level of development of word-formation ability in children with speech disorders at preschool age. Anemnesis has accumulated. In accordance with the results of the study, complex corrective methods were selected and a formative experiment was organized.

As noted above, the main idea of the program is the implementation of general educational tasks of preschool education with the involvement of synchronous alignment of speech and mental development of children.

The results of the development of the program are presented in the form of targets. In accordance with the state educational standard, the target areas of preschool education are determined regardless of the nature of the program, the forms of its implementation, and the peculiarities of children's development.

Keywords: Word formation, experiment, speech therapy massage, articulation apparatus, dysarthria, integrated approach, speech disorders.

Кіріспе

Қазақстанның әлемдік білім беру кеңістігіне енуі басым бағыт ретінде ұлттық білім берудің барлық бөліктерінің, сонымен қоса ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім берудің дамуы үшін стратегиялық жоспарын іске асыру міндетін анықтап отыр.

Отандық ғалымдардың зерттеулері ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалар санының күн санап артып отырғандығын көрсетіп берді [1]. Мұндай балаларды оқыту мен тәрбиелеу ерекше әдіснамалық тәсілдерді әзірлеуді және бірқатар қосымша шарттардың кешенін құруды талап етеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заң [2] талаптарын іске асыру тұрғысынан ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларды оқытудың теориясы мен практикасының ғылыми-әдістемелік аспектілерін дамыту үшін қолайлы алғышарттар жасалуда.

Сөйлеу тіліндегі бұзылыстарды түзету жұмыстарының мазмұны психологиялық-педагогикалық тұрғыда анықталған әдіс-тәсілдердің көмегімен, арнаулы логопедиялық жұмыстардың мазмұнымен, қажет жағдайларда медициналық көмектің біртұтас бірлігі арқылы шешіледі. Сөйлеу тілінде кездесетін түрлі дәрежедегі бұзылыстар бала тұлғасының дамуына кедергі келтіретіндігін есепке алып, қажетті білім мен икемділікті, дағдыны игертудің тиімді жолдарын қарастыруымыз керек. Тіл бұзылыстары бар балалардағы сөзжасам дағдыларын дамыту жұмыстарын тиімді ұйымдастыру өз өзектілігін жойған емес.

Сөйлеу тілін меңгерту процесінде шартты түрде үш аспектіні ажыратып көрсетуге болады. Олардың әрқайсысы өзара тәуелсіз зерттеу нысаны болып табылады: ең бастысы – фонетикалық құрам, екіншісі – грамматикалық құрылым және соңғысы семантикалық даму. Сөйлеу тілінде бұл аспектілер баланың сөзжасамдық дағдыларды игеруінің басты әрі бір-бірімен сатылай байланыста орныққан құрылымдар [3].

Соның ішінде бала тілінің грамматикалық құрылымын уақтылы қалыптастыру сөйлеу тілінің алғышарттарының дер кезінде қалыптасуының және өз кезегінде баланың жалпы психикалық дамуының маңызды шарты болып табылады. Өйткені тіл мен сөйлеу оның танымдық қабілеттерін, қарым-қатынасының дамуының басты тетігі. Бала мінез-құлқын жоспарлау мен тәрбиелеу жұмыстарын ұйымдастыруда, әлеуметтік байланыстарды қалыптастыруда жетекші функцияны орындайды. Мұның бәрі есте сақтау, қабылдау, эмоция сияқты психикалық процестердің маңызды байланыстырушы құралы. Сөзжасам, көптеген функцияларды орындай отырып, баланың тілдік құзыреттілігі мен тілдік қарым-қатынасының дамуына айтарлықтай әсер етеді. Тіл бұзылысы бар балаларда сөзжасамдық

құрылымдарды жүргізуге дайындықтың төмендігі когнитивті және тілдік алғышарттардың қалыптаспауымен түсіндіріледі [4]. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларда сөз жасаудың практикалық әдістерін қалыптастыру мүмкіндігінше ертерек басталуы керек.

Тіл бұзылысы – есту қабілеті мен зияты қалыпты дамыған балалардың дыбыстау элементтерінен бастап, сөйлеу тілі жүйесінің барлық компоненттерінің қалыптасуының бұзылуынан пайда болатын түрлі деңгейдегі құрылымдар.

Тіл бұзылысының себептері тек ауыр түрдегі бұзылыстардан емес, әр түрлі ұсақ моториканың бұзылуынан, өзара қарым-қатынастың дұрыс жүргізілмеуі себептерінен орын алатындығы арнайы педагогикаға қатысты зерттеулерде жан-жақты сарапталған. Тіл бұзылысы және оның түрлі деңгейдегі көріністері, тіл бұзылыстары бар балалардың сөз жасау, мазмұндау дағдыларының бұзылысы жайындағы зерттеулер саны молайып келеді. Көрнекті ғалымдар Туманова Т.В [5], Левина Р.Е. [6], Никашина Н.А. [7], Л.Ф. Спирина [8], және т.б. зерттеулер мен отандық ғалымдар Өмірбекова Қ.Қ., Оразаева Г.С., Төлебиева Г.Н., Ибатова Г.Б [9] және т.б. да зерттеу еңбектерінде тіл бұзылыстарын түзетудегі түрлі әдістер талданады.

Тіл бұзылысы бар балалар қимыл-қозғалыс кезінде белсенділіктің төмендігімен сипатталады. Құрдастарымен қарым-қатынаста да бастамашылық көрсетпейді. Арнайы педагогика, логопедия саласына қатысты дереккөздерде келесідей мәліметтер ұсынылады:

- тіл бұзылысы бар мектеп жасына дейінгі балаларда мотивациялық-қажеттілік саласының жетілмегендігінде көрінетін қарым-қатынас бұзылыстары байқалады;
- 4-5 жастағы балаларда ересектермен қарым-қатынастың жағдаяттық-іскерлік формасы басым, бұл жас нормасына сәйкес келмейді деп көрсетілген.

Мектеп жасына дейінгі балаларда сөзжасам дағдыларын қалыптастыруға бағытталған зерттеу материалдарына негізделіп келе, біз сөйлеу тілі қалыпты дамыған балалар да, тіл бұзылыстары бар балаларда да сөзжасамдық дағдылардың қалыптасуы кезінде үлкен қиындықтарға тап болатынын атап өткіміз келеді. Тіл бұзылысы бар балалардың ІІІ деңгейіне жеткенде ғана сөз жасауға дайын, ал сөзжасамдық қабілет оларда біркелкі дамымайды. Дегенмен, кей жағдайларда балалар тіліндегі сөзжасам дағдыларын дамыту реті сөйлеу тілі қалыпты дамыған балалармен бірдей сипатта болатындығы анықталды [10].

Тіл бұзылыстары бар мектеп жасына дейінгі балалардың көпшілігінде сөзжасамдық дағды төмен деңгейде. Сөзге қосымшаны дұрыс жалғап, туынды сөз жасауда қиналады. Балалар көбінесе салыстырмалы шырай сын есімдерін, зат есімдерден қатыстық сын есімдердің жасалуында, кішірейту мәнді жұрнақтары бар зат есімдердің және т.б. да практикалық сөзжасам дағдыларынан артта қалады. Бұл сөздік қордың тапшылығынан және көп жағдайда, белсенді сөздікте етістіктер мен зат есімдердің басым болатындығымен сипатталады.

Т.В. Туманова тіл бұзылыстары бар мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі сөзжасамдық тапсырмаларды орындауға дайындығының төмендігін көрсететін маңызды тұжырымдар жасады [11]. Атап айтатын болсақ:

-тіл бұзылыстары бар балалар сөйлеу тілі қалыпты дамыған құрдастарымен салыстырғанда, сөзжасам бөлшектерін сөз түбірінен ажырату сынды қарапайым әрекеттерді орындағанда да қиналады;

-тіл бұзылыстары бар балалардың сөйлеу тілінде сөзжасамдық дағдыларды дамыту үшін алғышарттардың қалыптасу қиындықтары да айқындалады. Сөз жасау және сөз түрлендіру барысында қажетті сөзжасамдық морфеманы есте сақтау және сөйлеу тілінде қолдану барысында да белсенділік танытпайды [12].

Қолда бар материалдардың көрсетуінше, тіл бұзылысының әр деңгейі бойынша сөзжасамдық дағдыларды игеру қабілеті төмендегідей сипатқа ие:

Тіл бұзылысы бар І деңгейдегі мектеп жасына дейінгі балаларда сөзжасамдық қабілеті мүлдем қалыптаспаған.

Тіл бұзылысы бар II деңгейдегі мектеп жасына дейінгі балаларда сөзжасамдық қабілеті нашар қалыптасқан. Сөз қосымшасыз, түбір күйінде қолданылады.

Тіл бұзылысы бар III деңгейдегі мектеп жасына дейінгі балалар сөзжасамдық қабілетінде ішінара бұзылыстар болуымен ерекшеленеді. Олар сөз бөліктерінің (жалғау, жұрнақ) мағынасын түсінуде, сөздің дыбыстық құрамын талдауда қиналады [13].

Эмпирикалық зерттеуде мектеп жасына дейінгі тіл бұзылыстары бар балалардың белсенді сөздік қорын зерделеуге арналған педагогикалық эксперимент ұйымдастырылды. экспериментте Т.Б. Филичева мен Г.В. Чиркинаның [14] әдістемесі негізінде логопедиялық жұмыстар кешені жинақталды. Онда жаттығулар мен логопедиялық массаж қолдану жоспарланды.

Мектеп жасына дейінгі жастағы тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасамдық қабілетін зерттеу және түзету жолдарын анықтау мақсатында «Рахым» түзете-дамыту орталығында 4-5 жастағы дизартриясы бар (жалпы тіл бұзылысының жеңіл формасы (III деңгей)) 3 баламен эксперименттік жұмыс жүргіздік. Эксперименттік жұмыс анықтау, қалыптастырушы және қорытынды кезеңде ұйымдастырылды.

Анықтаушы эксперимент мақсаты – тіл бұзылысы бар мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасам дағдыларының деңгейін анықтау.

Міндеттері: мектеп жасына дейінгі тіл бұзылысы бар балалардың сөйлеу тіліндегі сөйлем түрлері, сөз түрлендіру, сөздің дыбыстық құрамын талдау, оқыған мәтінді түсіну және мазмұнын айту қабілеттері тексеріледі. Анамнез жинау барысында балалардың жалпы даму деңгейі (санауы, кеңістікті бағдарлау, логикалық ойлауы т.б.) анықталды.

Балалардың сөзжасам қабілетін тексеру барысында арнайы тапсырмалар беріліп, олар тәрбиешінің көмегімен орындады. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін берілетін тапсырманың басты бөлігі ойын түріндегі жаттығуларға арналды.

Балалардың сөздік қорын тексеру мақсатында «Үш сөзді ата» тапсырмасы берілді [15]. Тапсырма барысы: Балалар қатарға тұрады. Әр қатысушыға өз кезегінде сұрақ қойылады. Жаяу жүру қарқынын бәсеңдетпей, әр қадаммен алға қарай үш қадам жасау керек.

Не сатып алуға болады?

Не пісірдің?

Не оқуға болады?

Қандай құралмен сурет салуға болады?

Не ұша алады?

Не жүзе алады?

Тапсырмаларды орындау кезінде балдық-деңгейлік жүйе бойынша бағаланды:

1 балл – бала сөздерді қай жерде қолдануды білмейді, сөздерді айта алмайды

2 балл – бала сөзді табады, бірақ тек бір ғана мысал келтіре алады

3 балл – бала сөзді табады, қайда қолдануды мұғалім нұсқауымен айтып отырады

4 балл – бала мүмкін болған мысалдардың барлығын айтады, қай жерде қолданылуын мұғалім көмегінен анықтай алады.

1-кесте

Тапсырма (Үш сөзді ата)	Балалардың рет саны		
	1 бала	2 бала	3 бала
(көйлек, жейде, шалбар)	1	3	2
(бәліш, тоқаш,.....)	3	1	3
(кітап, дәптер,...)	4	3	2
(қаламмен, қарандашпен,....)	1	2	3
(құс, ұшақ,....)	2	4	2
(балық, кит,....)	1	1	3

Балалардың зат есімді атау, зат есімнің жеке түрінен көптік мән жасау қабілетін анықтау мақсатында «Біреу немесе көп» тапсырмасы берілді .

Ойын барысы: ересек адам бір заттың суретін көрсетеді және балаға сол заттың атын табуды айтады, жекеше және көпше түрін кезек-кезек айтуы керек.

Ересек адам суреттегі затты көрсетіп атын атайды және баладан «Суретте не бар?» деп сұрайды.

Бала: «Суретте шар бар» және т.б. деп жауап береді. Осылайша, барлық суреттерді атау және жекеше немес көпше түрде қолданылып тұрғанын анықтау тапсырмасы орындалады.

2-кесте

Тапсырма <i>Біреу немесе көп</i>	Балалардың рет саны		
	1 бала	2 бала	3 бала
Шар	2	4	3
Қалам	3	2	2
Дәптер	1	3	2
Доп	1	3	1
Жастық	3	4	2
Кітап	4	1	3

1 балл – бала суреттегі сөзді айта алмайды.

2 балл – бала жекеше мен көпше сөздерді шатастырады.

3 балл – бала сөзді бірде жекеше, бірде көпше түрде айта алады.

4 балл – бала көпше және жекеше сөздерді нақты ажырата алады.

Балаларды екі түбірді біріктіру арқылы күрделі сөз құруға үйрету мақсатында «Біріккен сөздер» дидактикалық жаттығуы орындалды.

Балалар бірінші бағандағы біріккен сөздерді екінші бағанға ажыратып жазуы керек, ересек адам тапсырма аяқталған соң сөздердің мағынасын түсіндіреді.

3-кесте

Тапсырма <i>(Біріккен сөздер)</i>	Балалардың рет саны		
	1 бала	2 бала	3 бала
Белбеу	1	3	4
Ақсүйек	2	1	2
Асқазан	4	3	2
Сегізаяқ	1	2	3
Алабұғы	1	4	3
Итмұрын	2	1	3

Тапсырмаларды орындау кезінде балдық-деңгейлік жүйе бойынша бағаланды:

1 балл- бала сөздерді мүлде ажыратып жаза алмайды.

2 балл- бала сөзді ажыратып жаза алады, мағынасын түсінбейді.

3 балл- бала сөзді ажыратып жаза алады, бірақ мағынасын түсінуге байланысты тағы қосымша тапсырма керек болады.

4 балл- бала дерлік барлық сөзді қоса алады, жаңа сөздің мағынасын түсінеді.

Мектеп жасына дейінгі III деңгейдегі тіл бұзылыстары бар балалардың сөзжасам қабілетін зерттеу экспериментінің барлық тапсырмалар бойынша орта балл көрсеткіштері келесі кестеде көрсетілген.

4- кесте

	Тапсырма бойынша жинаған ұпай саны		
	1 бала	2 бала	3 бала
1-тапсырма	6	7	9
2-тапсырма	8	7	9
3-тапсырма	7	6	9
Тапсырмалар бойынша жинаған жалпы ұпай саны	7	7	9

Тапсырмалар бойынша балл нәтижелерін ескере отырып, келесідей деңгейлер анықталды.

1-4 балл – төмен деңгей;

5-8 балл – орташа деңгей;

9-12 балл – жоғары деңгей.

Эксперимент жұмысының нәтижесі жоғарыдағы кестеде көрсетілді. Тапсырмаларды орындау кезінде балдық-деңгейлік жүйе бойынша бағаланды және осы көрсеткіш негізінде балалардың барлық тапсырма бойынша деңгейлері анықталды. Нәтиже суретте көрсетілген.

1-сурет – Тіл бұзылысы бар мектеп жасына дейінгі балалардың анықтаушы кезең тапсырмалары бойынша көрсеткен нәтижелері

Мектеп жасына дейінгі жалпы тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасам қабілетінің даму деңгейі жақсарту мақсатында кешенді түзету жұмыстарының тиімділігін анықтау мақсатында қорытынды кезеңде қайта диагностика жасаған болатынбыз. Балаларға жаттығу тапсырмаларын беру кезінде Т.Б. Филчеваның әдістемелеріне сүйене отырып, таңдалған ойын негізінде сұрақтар қойылды. Бұл ретте логопедпен бірге жұмыстар жүргізілді, яғни балалардың сөздік қоры, зат есімді атау, зат есімнің жеке түрінен көптік мән жасау қабілетін анықтау мен екі түбірді біріктіру арқылы күрделі сөз құру қабілетін тексердік. Балалардың нәтижелері келесідей болды.

5-Кесте

Тапсырма түрі	Тапсырма бойынша жинаған ұпай саны		
	№1 Бала	№2 бала	№3 бала
Сөздік қорын тексеріп алу	7	8	11
Зат есімді атау, зат есімнің жеке түрінен көптік мән жасау қабілетін анықтау	8	7	10
Екі түбірді біріктіру арқылы күрделі сөз құру	12	6	9
Тапсырмалар бойынша жинаған жалпы ұпай саны	9	7	10

Тапсырмалар бойынша балл нәтижелерін ескере отырып, келесідей деңгейлер анықталды.

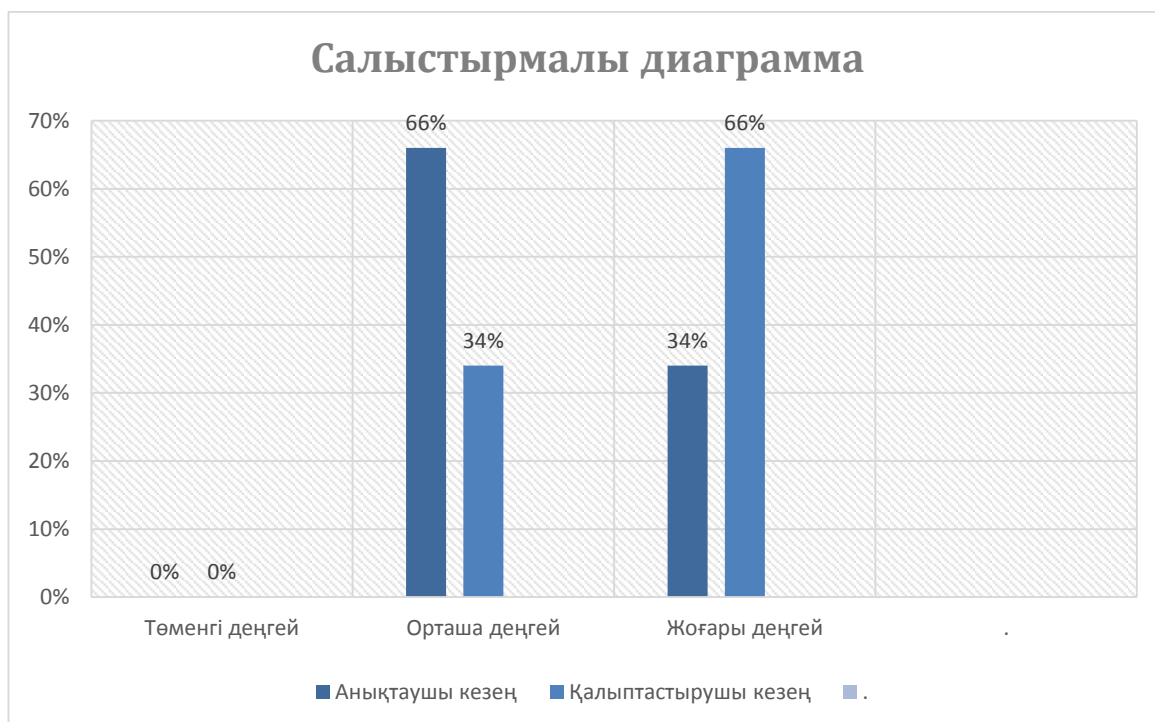
1-4 балл – төмен деңгей;

5-8 балл – орташа деңгей;

9-12 балл – жоғары деңгей

Зерттеу жұмысының бастапқы нәтижелері мен соңғы нәтижелерін салыстырып қарасақ 3 баланың 2-еуі (66%) жоғары деңгейді, ал 1-еуі (34%) орташа деңгейін құрайды. Дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдерді қолданғаннан соң, қалыптастырушы эксперимент нәтижесі балалардағы біршама прогрессті көрсетті.

Анықтаушы кезеңде тек қана бір бала жоғары деңгейді(34%) көрсете алды, орта деңгейде (66%)2 бала ал қалыптастырушы кезеңде екі бала жоғары деңгейді (66%) көрсетті, бір бала орта деңгейде(34%) қалып қойды. Ал ең төмен деңгей көрсеткіші, екі кезеңнен де байқалған жоқ. Бұл дегеніміз жалпы тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасам қабілетін дамытуда кешенді түзету жұмыстарының тиімділігін дәлелдейді.

2- Сурет – Салыстырмалы диаграмма

Эксперименттің қорытынды кезеңінде тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту мақсатында келесі жұмыстар жүргізілді: сөздік қорын толықтыру, зат есімді атау, зат есімнің жеке түрінен көптік мән жасау қабілетін анықтау, екі түбірді біріктіру арқылы күрделі сөз құру қабілетін және жаңа сөздерді құрау. Оқу іс-әрекеттерінде сұрақтар мен тапсырмалар көмегімен балаларды олардың орындаған іс-қимылдары, нәтижелері туралы қысқаша хабарлама жасалды. Зерттеу жұмысымыздың нәтижелері бойынша мынадай түйін түйдік: тіл бұзылыстары бар баламен неғұрлым ерте жастан бастап түзету-дамыту жұмыстары жүргізілсе, нәтиже де соғұрлым ерте көрінеді. Тіл бұзылыстары бар балалардың сөзжасам дағдыларын меңгеру барысында, маманның білікті болғаны маңызды. Маман мен ата-ананың арасында тығыз байланыс болуы қажет, себебі балалармен жүргізілетін жұмыс нәтижесі жақсы болуы үшін, екі тараптың да сауатты болуын талап етеді.

Тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасам дағдыларын дамыту барлық балабақша, мектеп педагогтарының сауатты, бірлескен жұмысының нәтижесінде ғана орын алатын мәселе. Балабақша ішіндегі барлық мамандардың бірлескен жұмыстарының: кеңес беру, шеберлік сыныбы, семинар және тәжірибемен бөлісу, бірлескен отырыстар, талқылау нәтижесінде ғана баланың сөйлеу тілі дамуының жетістігіне қол жеткізуге болады. Сол себепті тіл бұзылысы бар балалардың сөзжасам дағдыларын дамытуды ерте кезден бастау керек, қандай да бір ауытқулар байқалса, арнайы педагог, логопед мамандарына жүгінген жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Төрбаева К. Ж., Балтымова М. Р. Логопедия негіздері. Оқу құралы. – Ақтөбе, 2011. – 248 б.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы // Қолжетімді түзім: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319>
3. Глухов, В. П. Методика формирования навыков связных высказываний у дошкольников с общим недоразвитием речи. Учебное пособие /В.П. Глухов. – М.: Секачев В. Ю., 2014. - 232 с
4. Филичева Т.Б., Соболева А.В. Рекомендации к обследованию лексико-грамматических компонентов языка у дошкольников // Логопедия сегодня. - 2011. - №1 31 б
5. Туманова Т.В. К проблеме развития процессов словообразования у младших школьников с общим недоразвитием речи // Дефектология. – 2004. – №3. – С. 12-15.
6. Основы теории и практики логопедии / Под ред. Р.Е. Левиной. - М.: Просвещение, 1967-78с.
7. Никашина Н.А. Устранение недостатков произношения и письма у младших школьников. – М.: Просвещение, 1965. - с. 46-66.
8. Спирова Л.Ф. Особенности речевого развития учащихся с тяжелыми нарушениями речи//Науч. исслед. ин-т дефектологии АПН СССР. – М.; Педагогика, 1980. – 192с.
9. Өмірбекова Қ.Қ., Оразаева Г.С., Төлебиева Г.Н., Ибатова Г.Б. Логопедия //Алматы: Дәуір, 2011. – 648 б.
10. Логопедия негіздері : 5В010500 - Дефектология маманд. арн/ Р.Д. Дүйсенбаева. - Ақтөбе : Қ. Жұбанов ат., 2014. – 141 б.
11. Туманова Т. В. Филичева Т. Б., Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение. Учебно-методическое пособие для логопедов и воспитателей. - М.: "Издательство ГНОМ и Д", 2000. - 80 с.
12. Төрбаева К. Ж., Балтымова М. Р. Арнайы педагогика. Оқу құралы. – Ақтөбе, 2011. – 300 б.
13. Гуменная Г.С. Изучение коллективной деятельности детей с недоразвитием речи: Теория и практика коррекционного обучения дошкольников с речевыми нарушениями. — М, 1991.
14. Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина. Программа логопедической работы по преодолению общего недоразвития речи у детей. – М.: Просвещение, 2008 – 272 с
15. Дүйсенбаева Р.Д. Логопедиялық түзету жұмыстары : Оқу әдістемелік құрал. - 2009. - 80 б.